

Eýran... Reisiniň we sistemanyň ykbalý

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 26 январа, 2025

Eýran... Reisiniň we sistemanyň ykbalý EÝRAN... REISINIŇ we SISTEMANYŇ YKBALÝ

Eýranyň prezidenti Ibrahim Reisiniň aradan çykmagynyň yzyndan Tährandaky režim iki kynçylyk bilen ýüzbe-ýüz boldy.

Birinjisi wagt, beýlekisi bolsa Reisiniň ýerine geçmek üçin görkezilen adamlaryň sanawy.

Reisiniň oruntutarlygy diňe prezident wezipesi bilen çäklenmeýänliginden režimiň iň uly dilemmasy haýal-ýagallyk etmäge wagtynyň ýokdugy wagtlaýyn döwür üçin iň amatly adamy nähili kesgitlejigidir.

Ýurtda bu wezipä aňryýany bilen mynasyp üýşüp ýatan adam bolçulygy ýok. Şonuň üçin belli birini saýlamak üçin çäkli möhlet bermeli bolýar.

Merhum prezident iki dürli, ýöne biri-biri bilen baglanyşykly wezipäni ýerine ýetirmek üçin prezidentlige bellendipdi.

Birinjisi dolandyrmaga degişlidi. Emma şol bir wagtyň özünde synaglaýyndy we ony Dini lider wezipesine mynasyp ýagdaýa getirip biljek liderlik ukypalaryny ýüze çykarýardy.

Beýlekisi bolsa ynanyşmaga esaslanýardy. Ýagny, häkimiýetiň täze lidere tabşyrylýan möhletini dolandyrmak meselesinde liderlige ynam berýärdi.

Täze prezidente tarap barýan ýolda režimiň birinji maksady täze Dini lider tapmak. Ondan soňky prezidentini saýlamazdan oň çözmeli düwün şudur.

Prezidentiň rolunyň çäklerini haýsy aýratynlyk kesgittläär?

Eger ol ruhany bolsa özünden oňki oturanyň ygtyýarlygyna eýe bolar.

Raýat edaralarynda işlän ýa-da harby gullukçy bolsa prezidentiň mundan beýläk Dini liderlik pozisiýasyna barýan ýolda mejbury ýol däldigini aňladýar.

Bulam sistemanyň dini wezipäni mümkingadar çalt ýagdaýda liderlige laýyk görnüşe getirmek üçin işlejegini aňladýar. Ýa-da bu iş prezidentiň oňurgasyny düzýän kollektiw liderligiň ygtyýarlygyna berlip biler.

Şu ýerde bu pozisiýanyň eýesi we arkasyndaky güýç pozisiýalary häkimiýet ugrundaky göreşde alternatiwlere karar berme ygtyýarlygyna eýe bolýar. Munuň özi esaslandyryjy Dini lideriniň gitmeginden soň Rafsanjani-Hamaneý ikisiniň oň synag eden formasynyň täzedan janlandyrylmagydyr.

Rafsanjani Dini lider hökmünde mynasyp derejä göterilýänçä häkimiýeti dolandyryýan güýçli ýolbaşçy modeline ýolbaşçylyk edýärdi.

Täze Dini lidere tarap barýan ýolda režimiň täze prezidente mätäçligi bar.

Häzirki wagt režimiň strukturalary giren gysyr döwresinden

ejir çekýär. Bulam režimiň özüni täzelemegine aç-açan täsirini ýetirýär.

Režimiň başyna gelenleri gaty gijä galynmanka duýlanda, gözegçiliksiz reformadan gaça durmak üçin mejburi çäre hökmünde ekstremizmi saýlap aldy.

Şol sanda režim başky bolşuna gaýdyp gelip, köpçülige gapysyny ýapdy. Emma bu gezek tapawutly ýerde we wagtda şeýtmese bolýar.

Onsoňam 1979-njy ýylyň Tährany şu günüň Tähranyna meňzemeýär. Häzirki wagtyň ümzügi agram salyjy goldawa we ylalaşyga eýe esaslandyryjy Dini lideriň döwrüne-de meňzemeýär.

Döwrüň şol wagtky sistemasynyň belli bir ugry bardy we ösüş ýagdaýyndady. Häzirki režim bolsa döwlete el uran, rewolýusiýany kiçeldenbwe eýranlylary oppozision köpçülik bilen häkimiýetdäki azlygyň arasynda bölen ýagdaýda.

Dini liderden prezidentine, prezidentinden dini liderine çenli ideologiki umumylyjlary paýlaşýan ýüzler hakynda adam atlary we myş-myşlar ýaýrady. Emma atlary ýaýranlaryň hemmesi öz häkimiýet göreşleri bilen başagaý. Şu temada gürrüň etmek indi gadagan däl. Emma muny ele almak kartlary täzedem garýar.

Köp eýranlynyň pikiriçe birinje belgili orna aňryýany bilen mynasyp biri bar. Häzirki Dini lideriň ogluny teklip edýän adam halkyň güýjüne eýe hem-de häzirem rewolýusiýanyň we döwletiň wyždanyna wekilçilik edýän esaslandyryjy Dini lideriniň agtygynyň ady bilenem gabatlaşyp biler.

Ikinji oryn barada aýdanda bolsa, eýranlylaryň hakydasy ähli kynçylyklara garamazdan, özüleri üçin hak-heşdekleri wagtly-wagtynda bermäge dyrjssýan prezidentler bilen diňe režimiň bähbitlerini aradan beýlekilerini aýyl-saýyl etmek üçin ýeterlikdir.

Şu iki pozisiýa barýan ýolda režim özüni, umumylygyny we gatnaşygyny soňlandyrandan soň mundan beýläk meseleleri bilen gyzyklanmaýan we roluny häkimiýetini goramak hem-de muny ýöne bir wezipe ýagdaýyna getirmek bilen çäklenýän köpçülikden aýryýan demir diwarlar bilen gurşayar.

Mustafa FAHS.

Anna, 24.05.2024 ý. Publisistika